

Anaerkil & Ataerkil Toplular

Post-1984, Post-1984 Orwell Huxley LeGuin Lem Özcan

Hazırlayan: Aylin Bilirdönmez

Ataerkil (Patriarchal) Toplum Tanımları

TDK'ya göre “**ataerkil**” kelimesi, “**Soyda, temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden (topluluk), pederşahi, patriarkal**” anlamına gelir. **Patriarka** sözcüğü ise Latince *patria* (baba) ve Yunanca *achein* (hükmetmek) kelimelerinden türemiştir.

Cambridge Sözlüğü ise ataerkiyi “**En yaşlı erkeğin lider kabul edildiği topluluk veya erkeklerin gücü ellerinde bulundurduğu ve kendi çıkarları doğrultusunda kullandığı toplum**” olarak tanımlar.

Anaerkil (Matriarchal) Toplum Tanımları

Cambridge Dictionary, “**anaerkil**” kavramını “**Kadının gücün ve otoritenin çoğunluğunu elinde tuttuğu; mülkiyetin kadın soyu üzerinden aktarıldığı toplumsal yapı**” olarak tanımlar. Bu tanım aynı zamanda, “**matriarchal** (anaerkil)” ile “**matrilineal** (anasoylu)” tanımlarının bir birleşimidir, oysa anasoyluluk, her zaman anaerkiyi beraberinde getirmez. Örneğin Hindistan’da birçok topluluk anasoyludur ve mülkiyet anne tarafından geçer, fakat yine bu toplumların çoğunda mülkiyetin transfer edildiği özne kadın değildir; mülkiyet, annenin erkek kardeşinden, annenin erkek çocuğuna geçebilir.

Anaerkillik, her zaman tam anlamıyla ataerkilliği karşıtı anlamına gelmeyebilir. **Peggy Reeves Sanday**, anaerkilliğin kadınların mutlak üstünlüğüyle ifade edilmemesi gerektiğini, çünkü kadın yönetiminin böyle uç bir şekilde görülmediğini iddia eder. Onun tanımına göre anaerkillik, anasoylulukla birlikte, sosyal ve politik olarak cinsiyet eşitliğine dayanan bir düzen olarak anlatılabilir; **Minangkabau** toplumu da bunun yaşayan örneklerinden biridir.

Tarihsel İnceleme - Anaerkil Toplumlardan Ataerkiye

19.yüzyıla kadar toplumların “doğal olarak” ataerkil olduğu ve anaerkil toplumların pratikte mümkün olmadığı kabul görüyordu. 19.yüzyılda arkeolojik kanıtların ortaya çıkması ve “ilkel” topluluklara dair antropolojik çalışmaların hız kazanması ile bu durum sorgulanmaya başlandı. Engels’in "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı çalışması ile antropolog Claude Levi-Strauss'un akrabalık üzerine çalışmaları bu konuda ele alınmış önemli tezlerdir. Simone de Beauvoir'ın İkinci Cinsiyet'i ise yalnızca bu çalışmaları incelemekle kalmaz, adeta “boşlukları doldurarak” alternatif bir tarih yazımı ortaya koyar.

Aynı zamanda feminizmin bir toplumsal hareket ve felsefe olarak ortaya çıkışı ile ataerkil toplum düzeni, kadınların bireysel ve kamusal alanda yaşadığı adaletsizliklerin birincil nedeni olarak görülmeye başlandı. 1970'lerin sonuna gelindiğinde ataerkillik yalnızca bireysel olarak kadınların değil; tüm bedensel ve doğal toprakların ve kaynakların ele geçirilmesi, sömürülmesi ve tüketilmesinin ana sebebi olarak gösterilmişti. İkinci dalga radikal feministlerden Kate Millett, Sexual Politics kitabında, "Tanrı'yı kendi tarafına çekmiş olan" ataerkilliğin, erkek egemenliğini ve kadının durumunu üreten rolleri sürdürmek adına erkek ve kadın farklılıklarını ideolojik olarak abarttığını savundu. Marilyn French, Beyond Power: On Women, Men, and Morals (New York, 1985) adlı kitabında da ataerkilliği, diğer bütün zulümleri üreten paradigmatik toplumsal baskı olarak ele almıştır.

Anaerkil Toplumlardan Ataerkiye - Biyoloji

Her ne kadar kadının tarih öncesi durumu ile ilgili çok az şey biliyor olsak da, eski dönemlerde kadının kas gücünün ve solunum organlarının erkekinkiler kadar geliştiğini biliyoruz. (bkz. avlanma üzerine güncel çalışmalar). Erkekler ve kadınlar arasında, cinsel anatomilerinden hormonlara kadar birçok biyolojik fark olduğu da doğru. Yine de bu bile görüldüğü kadar net değil. Örneğin, yaklaşık her 50 kişiden birinin, bireyi “interseks” olarak tanımlayabilecek bir tür atipik kromozomal veya hormonal farklılığa sahip olduğunu biliyoruz (bu, kızıl saçlıların oranıyla hemen hemen aynıdır). Erkeklerin beyinleri, genel olarak kadınlarınkinden biraz daha büyüktür ve belirli beyin bölgeleri, boyut / bağlantılar anlamında farklılaşır, fakat insanların yalnızca çok küçük bir yüzdesi (%0 - %8) tipik olarak "erkek" veya "kadın" atfedilen beyne sahip oluyor. Çoğu insan ortada bir yerde bulunuyor ve kimin sayısal yeteneklerinin daha güçlü olduğu, kimin liderlik vasfının gelişmiş olduğu vs. cinsiyetlerini bilmekle tahmin edilemez. Anatomik ve bilişsel olarak, cinslerin kendi içinde, cinsiyetler arasında olduğundan daha fazla farklılık vardır.

Tarih öncesi çağlara geri dönersek, Beauvoir, bu dönemlerde kadının kapasitesini düşüren en önemli etkenlerden birinin, doğum kontrol yöntemleri olmadığından kadının sürekli üremesi olduğunu düşünür. Birçok hayvanda üreme döngüsü belirli dönemlerle sınırlandırılmış olsa da, insanların bu sınırlardan muaf olması, kadını üreme sürecine hapsederken erkeğin üretim dengesinin başına geçmesine sebep olmuştur.

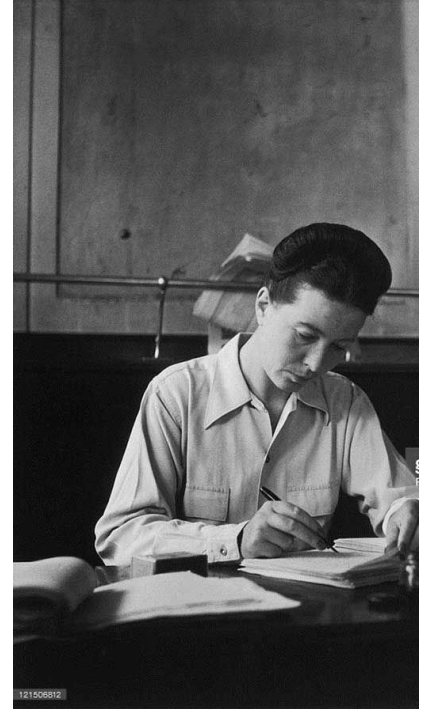
Anaerkil Toplumlardan Ataerkiye - Tarih

Simone de Beauvoir / İkinci Cinsiyet

İlkel göçebe toplumlarda herhangi bir mülkiyet kavramı olmaması (ve dolayısıyla soy üzerinden aktarılacak bir mülkiyet kaygısı yaşanmaması) çocuk kırımlarını ve çocukların ilgisizlikten ölmesini beraberinde getiriyor. Annelik henüz kutsal değil, yer yer can sıkıcı ve acı veren bir “kaza” olarak dahi görülebiliyor. Kadınlar çoğunlukla domestik işleri yönetirken erkeklerin icat ettiği ve avlandığı düşünülüyor (*Son dönemlerde aksini kanıtlayan birçok çalışma mevcut)

“Erkek yaşam vererek değil, kendi yaşamını tehlikeye atarak hayvanlıktan çıkmaktadır; bu yüzdendir ki insanlık doğuran cinsiyete değil, öldüren cinsiyete üstünlük tanımıştır.”

Neolitik dönem ve tarım gelişmesiyle birlikte kurumlar ve hukuk ortaya çıkar, insanlar kendini somut olarak ifade etmeye; dünyayı, kendini ve geleceğini düşünmeye başlar. Klanlar oluşur, bireysellik biyolojik bir olgu haline gelir.

Anaerkil Toplumlardan Ataerkiye - Tarih

Simone de Beauvoir / İkinci Cinsiyet

Mülk kavramı ortaya çıkınca üretim fazlasını depolamak/korumak için çeşitli yapılara ihtiyaç duyulur ve bu durum beraberinde silahların icadını ve savaşçı erkekleri getirir. Tarımın ihtiyaç duyduğu kas gücü ise köleliğin ortaya çıkışını hızlandırır. Neolitik dönemle birlikte erkek egemen toplum adım adım gelişir.

Bu dönemlerde henüz erkeğin doğumdaki rolü bilinmez ve doğum mucizeleştirilir. Soy önem kazandıkça, annelik kutsallaşır. Çocuklar annelerinin klanına ait kabul edilir ve mülkiyet kadın soyundan aktarılır. Anne/kadın, toprak-ana olur, o da doğa gibi üretken ve karanlık güçlerin sahibidir. Erkekler, korkuyla karışık saygı duydukları kadınlığı “başka” bölgesinin tamamını istila edecek kutsal bir yere koyar ve Tanrıçalar ortaya çıkar. Fakat bu çağ, kadınların altın çağı değildir. Aksine, “kadınlık” erkek bilincinin kendisini tanımladığı kavramlardan alır gücünü, dünya dışı bir varlıktır. Otorite hala erkeğindir, ev hala onundur, çocuklar anneye ait olsa da hepsi erkeğin evinde yaşar ve Levi-Staruss’un da bahsettiği gibi, evlilik, erkeklerin kendi aralarında yaptığı bir sözleşmedir. “Kamusal ya da basitçe toplumsal otorite, her zaman erkeklerindir.”

Anaerkil Toplumlardan Ataerkiye - Tarih

Simone de Beauvoir / İkinci Cinsiyet

Tuncun işlenmesi ile birlikte erkek aletleri kendi tasarısına göre şekillendirmeye ve doğaya hükmetmeye başlayacak, doğanın mistik önemi (kadınınkini de yanına alarak) ikinci plana geçecektir. Ana Tanrıçaların yanına önce bir oğul, ardından bir koca konulacak, sonrasında Tanrılar kendilerini Olimpos'a çıkaracaktır. Doğumda kendi önemini anlayan erkek için doğurganlık da kendisinin “yarattığı”, kadının ise yalnızca “taşıdığı” bir sürece dönüşür. Başka'lık, manikeizme dönüşür. Tanrıça kadın, artık Pandora'dır.

Mülk tarihi ile kadının tarihi, Engels'in de bahsettiği gibi iç içe geçer. Kadının mal gibi alınıp-satıldığı, erkeklerin çokeşliliği normal karşılanırken kadınların (özel mülkiyetin başkasına aktarılması korkusunun da etkisiyle) “namus boyunduruğu” altına girdiği bir çağ başlar. Çeşitli bölgelerde kadınlar ile erkeklerin konumları az çok fark ediyor olsa da, ataerkinin dünyayı ele geçirdiği ve kadının öteki ilan edilerek dışarda bırakıldığı bir tarih yaşanır.

“İnsan türü efsanelerini ve yasalarını yazılı metinler halinde düzenleme aşamasına ulaştığında, patriyarka kesin bir biçimde kurulmuştur.”

Yaşayan Anaerkil Toplamlar - Mosuo Toplumu

Mosuo topluluğu Çin'in ayakta kalan son anaerkil toplumu olarak biliniyor. Yunnan ve Sichuan bölgelerinde yaşayan topluluğun, The Independent gazetesine göre yaklaşık 40.000 kişiden oluştuğu tahmin ediliyor. Mosuolular Tibet Budizmi dinini benimsiyor. Annesoylu olan bu toplulukta mülkiyet, ailenin kadınları üzerinden aktarılıyor. Mosuo kültüründe bildiğimiz anlamda evlilik bulunmuyor, onun yerine “walking marriage” geleneğini benimsiyorlar. İki kişi birlikte olmaya karar verdiği takdirde beraberlikleri başlıyor ve iki taraf da devam ettirmek istediği sürece devam ediyor; aynı zamanda herhangi bir sosyal veya ekonomik zorunluluk da yaratmıyor. Bireyler, kendi evlerinde (annelerinin evinde) yaşamaya devam ediyor. Cinsel birliktelikler için erkeğin yürüyerek kadının evini ziyaret etmesi ve gün doğmadan evi terk etmesi gerekiyor.

Yaşayan Anaerkil Toplamlar - Mosuo Toplumu

Doğın çocuklar annelerinin soyadını alıyor ve anneleriyle yaşıyor. İki tarafın ortak kararıyla babalar da çocuğun hayatına dahil olabiliyor fakat genellikle baba rolünü dayılar üstleniyor. Evlerin yönetimi çoğunlukla evin yaşlı kadınında oluyor ve bu kadınlar evle ilgili tüm kararları verme yetkisine sahip oluyor.

Toplumsal düzenin ana sürdürücüsü kadınlar olsa da, erkeklerin de yürüttüğü kimi görevler olduğunu belirtmekte fayda var. Ölümle alakalı her şey (hayvanların avlanması, cenazelerin düzenlenmesi vs) erkeklerin sorumluluğunda. Anaerkil toplumların çoğunda olduğu gibi, politik anlamda gücün çoğunluğu kadınlarda olsa da, erkeklerin de bu alanda aktif olduklarını söylemek mümkün.

Mosuo Toplumu Üzerine Belgeseller

- "Without Fathers or Husbands" (1995, 26 dk., Royal Anthropological Institute).
- "A World without Fathers and Husbands." Eric Blavier (2000, 52 dk.)
- "The Ladies of the Lake: A Matriarchal Society" (20 dk.)
- Mosso, the Land of Free Love: The Last Matriarchy (2006, 50 dk.)
- Mosso, the Land of Free Love: Walking Marriage (2006, 50 dk.)
- Kingdom of Women: The Matriarchal Mosuo of China (2007, 54 dk.)
- "Frontline World: stories from a small planet" (June 27, 2006, 9 dk.)
- Mosuo Song Journey 3 Nisan 2020 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi., Diedie Weng ve Carol Bliss tarafından. (2007, 37 dk.)
- Kingdom of Women - A Reflection of a Matriarchal Society on Lugu Lake (58 dk.)

Yaşayan Anaerkil Toplamlar - Minangkabau Toplumu

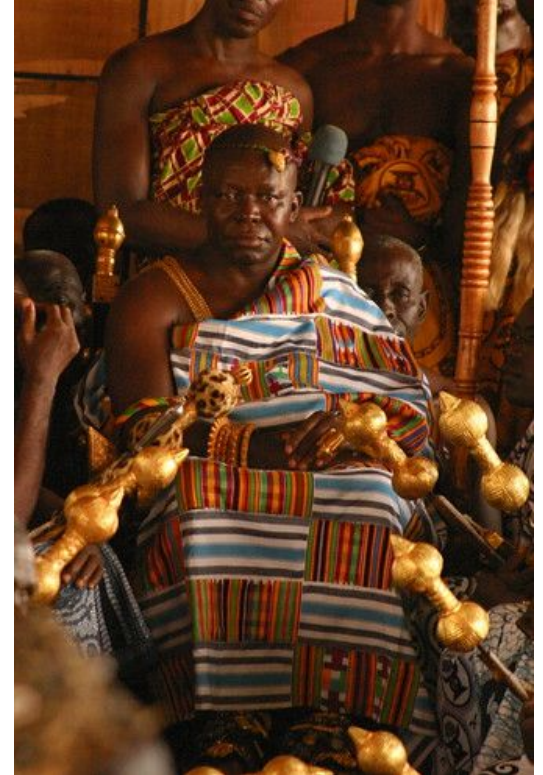
Endonezya'nın Batı Sumatra Adası'nda yaşayan ve 2017 itibariyle 4 milyon nüfusa sahip olan Minangkabau toplumu, yaşayan en kalabalık anaerkil toplum olarak biliniyor. Toplumun en değerli ve önemli kişileri anneler olarak kabul ediliyor ve domestik hayatı kadınlar düzenliyor. Evlilik kurumunu devam ettiriyor olsalar da, Mosuolar gibi burada da eşler ayrı yerlerde uyuyorlar. Önceleri doğaya tapan ve ardından Hinduizm ile Budizm'i benimseyen topluluğun bugün İslam'ı da benimsediği biliniyor, fakat İslami gelenekler alışılmışın dışında yaşıyor.

Bildiğimiz toplumsal olayları tersine çevirmeyi başarmış Minangkabaularda damat düğün günü evinden alınıyor ve gelinin evine getiriliyor; çift hayatlarını kadının evinde sürdürüyor. Doğan çocuklar annenin soyadını alıyor ve mülkiyet soyun kadınları arasında taşınıyor. Mosuolarda olduğu gibi burada da evin en önemli otoritesi büyükanne (yaşlı kadın) olarak tanınıyor. Evlenen kadın kimi imtiyazlar kazanıyor ve gerek ekonomik, gerek sosyal konularda daha güçlü bir şekilde söz sahibi oluyor. Erkekler ev idaresi konusunda güç sahibi olmamakla birlikte, kendi köylerinde veya çevre yerleşim yerlerinde bir iş bulup çalışarak çocukların masraflarını karşıyorlar.

Yaşayan Anaerkil Toplamlar - Akan Toplumu

Akanlar, Gine sahilinde yaşayan ve Akan dillerini (Akyem, Anyi, Asante (Ashanti), Attié, Baule, Brong, Chakosi, Fante (Fanti), Guang ve Twi) konuşan, oldukça eski bir etnik anasoylu topluluktur. Önemli bir kısmı 11-18 yy. arasında göç ettikleri Gana'da yaşamını sürdürürken, bir kısmı da Fildişi Sahillerinde ve Togo'da yaşar. Köle ticareti yapıldığı dönemde Amerika'ya götürölmüş olan Akan insanları nedeniyle, bu költüre Amerika'nın çeşitli bölgelerinde de rastlanır.

Akanlar 15-19.yy'da topraklarındaki altın madenciliği sebebiyle bölgenin önemli güçlerinden biri olur ve Avrupalılarla altın/köle ticaretini geliştirir. Ashanti bölgesindeki yoğun ormanların "temizlenmesi" ve altın madenciliğinde çalıştırılmak üzere birçok köle bu bölgeye getirilir (Gana Hükümeti 2006 yılında bu köle ticareti sebebiyle, o dönemde köle olarak çalıştırılan kişilerin yaşayan akrabalarından özür diler).

Yaşayan Anaerkil Toplamlar - Akan Toplumu

Akan topluluklarının ortak yönlerinden biri de, sahip oldukları kompleks siyasi düzendir. Geleneksel olarak anasoylu olmakla birlikte, toplumsal birlik aynı zamanda Ntoro adını verdikleri 12 atasoylu manevi grup üzerinden de kurulur. Her Ntoro'nun kendi kültürü, soyadı, ritüelleri ve sosyal kuralları bulunur. Doğan çocuk babanın Ntoro'suna bağı fakat annenin soyuna dahildir.

Politik olarak en tepede birden çok kral tarafından yönetilebilen eyaletler (states) bulunur ve bunlar çeşitli köy ve kasaba yönetimleri içeren çeşitli bölgelere bölünmüştür. Akanlar'da Kral bir erkektir, fakat her Kral'ın yanında onunla yönetimi paylaşan bir Anne-Kraliçe (Queen-Mother) vardır ve bu kadın, genellikle Kral'ın en büyük kız kardeşidir. Bir sonraki Kral, bu kadınların çocuklarından uygun görülen kişi olur, yani tahta Kral'ın çocuğı değil, yeğeni geçer. Anne-Kraliçe, istediğı takdirde Kral'ı elimine ederek yönetimi tek başına sürdürebilir.

Kaynakça

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce>

<https://wle.cgiar.org/thrive/2015/10/15/setting-record-straight-matrilineal-does-not-equal-matriarchal>

<https://www.theguardian.com/books/2019/nov/02/smashing-the-patriarchy-why-theres-nothing-natural-about-male-supremacy> ***

<https://www.weforum.org/agenda/2021/02/women-matriarchal-society-improved-health-patriarchy>

<https://www.townandcountrymag.com/society/tradition/g28565280/matriarchal-societies-list/>

<https://www.theguardian.com/news/2018/jun/22/the-age-of-patriarchy-how-an-unfashionable-idea-became-a-rallying-cry-for-feminism-to-day>

<https://www.newworldencyclopedia.org/entry/minangkabau> (Minangkabau toplumu hakkında daha fazlası için)

<https://listelist.com/anaerkil-toplum-minangkabau/>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2019/03/08/kadin-cinsinin-dunya-olcegindeki-tarihi-maglubiyeti> ***

https://en.wikipedia.org/wiki/Akan_people

<https://www.britannica.com/topic/Akan>

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.